Något om svenska eucnemider (Coleoptera)

Av

Stig Lundberg

Eucnemis capucina Ahr., en eucnemid med två larvformer

I Ent. tidskrift 1955, sid. 149—154 beskriver Thure Palm det intressanta fyndet av två eucnemid-larvtyper, av vilka den ena visade sig vara *Eucnemis capucina* medan artbestämningen av den andra misslyckades. Palm slutade sin uppsats med meningen: »Det bör bli en intressant uppgift för dem som samla vid Strömholm att söka spåra upp den.»

Den 12 maj 1960 hälsade jag på i Västerås-området och med Tore Widenfalk och Stig Aderbratt som ciceroner besöktes en lokal på Broholmen SV Strömsholm, där Widenfalk tagit Eucnemis capucina i form av imagines sittande på bl.a. en grov lind (fig. 1). Eftersom den okända larvtypen påträffats tillsammans med *capucina*-larven av såväl Palm som Perris kunde man misstänka att den även på denna lokal skulle kunna påträffas. Det gällde alltså att upptäcka var *Eucnemis* utvecklats. Ett stort hål ungefär $^1/_2 \times ^1/_2$ m i den aktuella linden, ca 4 m högt upp, uppkommet genom att en gren brutits loss, såg intressant ut och med hjälp av klätterskor tog jag mig upp till hålet. Linden var helt ihålig och väggen var mitt för hålet klädd med en violett svamp och perforerad av flyghål från bl.a. *Eremotes* och anobiider. Ytveden var torr och hård, men under ytskiktet fanns fuktigare och lösare ved, som delvis kunde brytas sönder med fingrarna. Detta var en konsistens, som borde passa eucnemider och snart påträffades också de första pupporna, enstaka larver av den buprestid-typ, som Palm konstaterat vara *Eucnemis capucina* samt även flera larver av elaterid-typ; den eftersökta larven.

Material togs hem för kläckning, men liksom för Palm resulterade pupporna endast i *Eucnemis capucina*. Detta verkade underligt eftersom larven av elaterid-typ var ganska allmän och jag isolerade därför ett par larver av elaterid-typen i träbitar för att söka följa utvecklingen. När dessa larver letades fram i mitten av september 1960 låg de i puppkammare, den ena som puppa, den andra fortfarande som larv, men till min häpnad nu av helt annat utseende, nämligen av buprestid-typ och således typisk *Eucnemis capucina*. Här var alltså gåtans lösning. De två larvtyperna var olika stadier av samma art, nämligen *Eucnemis capucina*. Detta förklarar varför de två larvtyperna av såväl Palm, Perris och mig påträffats tillsammans och Perris har således tydligen verkligen beskrivit

Fig. 1. Lind med bl.a. *Eucnemis capucina* Ahr. (i kvisthålet), Broholmen, Västmanland den 12.5.60. Foto. S. Lundberg.

Eucnemis-larven även om det endast var den ena formen. Ett närmare studium av puppkammaren gav som resultat bevis för omvandlingen. Fragment fanns kvar av elaterid-typen, dock inte mycket mer än rester av mundelar och hela den kitiniserade bakkapseln; där puppan låg fanns dessutom hela larvskinnet av buprestid-typen förutom fragmenten av elaterid-typen.

Stig Aderbratt hade isolerat en larv av buprestid-typ i puppkammaren för kläckning, men denna låg hela sommaren orörlig för att först i augusti förpuppas. Aderbratt undersökte på min begäran puppkammaren och fann mycket riktigt även han fragment av bakkroppsändan och mundelar från elaterid-typen.

Det kan tyckas anmärkningsvärt att Palm ej upptäckte liknande fragment i puppkammrarna efter de *Eucnemis capucina* han kläckte, men dels var han ej alls inställd på att de två larvtyperna kunde vara av samma art, dels fordras det en noggrann undersökning av puppkammaren för att upptäcka larvresterna.

De två larvtyperna har beskrivits av Palm i Opuscula Entomologica 1960, sid. 160 och 168 och här återges endast bilderna av dem (fig. 2 och 3). I examinationschemat på sid. 158 i Palms beskrivning skall under punkt 9 införas *Eucnemis capucina*. Elateridtypen, som är starkt kitiniserad och tillplattad, levde i vindlande linsformade gångar i den mjuka och fuktiga vitröteveden, som efter årsringarna kunde delas upp i skikt. Såsom fullväxt utvidgar den gången till en puppkammare varefter den omvandlas genom hudömsning till den svagare kitiniserade buprestid-liknande larvtypen, som endast tycks vara ett vilostadium och varken av mig, Aderbratt eller Widenfalk påträffades annat än i puppkammare. Dessa lågo normalt i något torrare ved. Av allt att döma sker anläggningen av puppkammaren och omvandlingen normalt på sensommaren varefter förpuppningen äger rum på

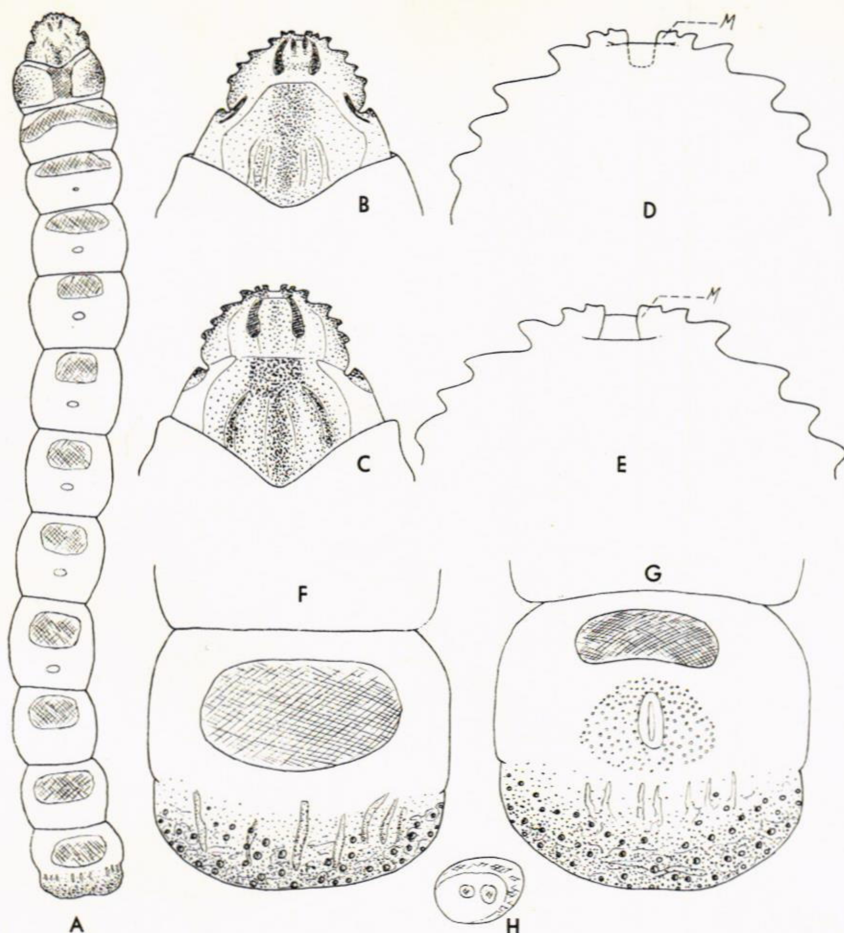

Fig. 2. Junge Larve von *Eucnemis capucina* Ahr. A Larve von oben. — B Kopf von oben. — C Kopf von unten. — Oberkiefer (M) und Vorderkopfseiten: D von oven E von unten. — Hinterleibsende: F von oben und G von unten. — H Stigma des 8. Abdominalsegmentes. — Nach T. Palm.

hösten eller på våren. I vissa fall, kanske beroende på yttre påverkan, kan larven ligga en hel sommar i vilostadiet.

Flertalet andra Eucnemider har likartade elaterid-liknande larver och det ligger nära till hands att misstänka även dessa för att ha en liknande utveckling. Detta synes dock ej vara fallet. Under sommaren 1961 har jag studerat utvecklingen av *Dirrhagus pygmaeus* F. och *lepidus* Rosenh., *Xylobius corticalis* Payk., *Hypocoelus cariniceps* Reitter och *Fleischeri*' Olexa utan att kunna finna något som tyder på att dessa arter skulle ha två larvtyper. Detta tycks således vara specifikt för *Eucnemis capucina*. Anmärkas bör dock att i »Danmarks Fauna», band 14, påpekas att hos en fransk art (Farsus unicolor) är påvisade två larvformer av vilka den unga larven när-

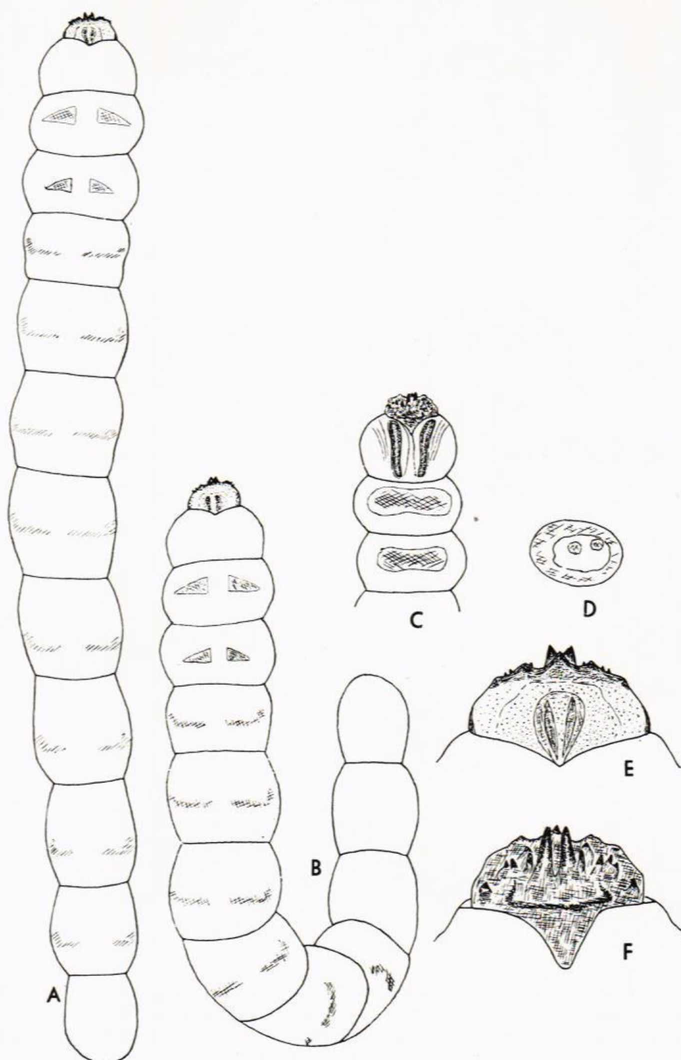

Fig. 3. Verpuppenfertige Larve von *Eucnemis capucina* Ahr. A und B Larve von oben. — C Vorderteil der Larve von unten. — D Stigma des 8. Abdominalsegmentes. — E Kopf von oben. — F Kopf von unten. — Nach T. Palm.

mast liknar en stekellarv, som efter hudömsning omvandlas till ett från första stadiet helt avvikande utseende, typisk eucnemid-typ. Utvecklingen hos denna art är således motsatt den hos *Eucnemis capucina.*

Hypocoelus Fleischeri Olexa

Vid ett besök intill Kopparhatten, Skäralid, den 11.6.61 undersöktes bl.a. en dm-tjock till större delen barkfallen bokgren, som låg delvis nedbäddad i boklöv i skuggigt läge. I den hårda ytveden iakttogs utgångshål och frag-

Fig. 4. Bokstock med bl.a. *Dirrhagus lepidus* Rosenh. vid Bad Tölz, München maj 1959. Foto O. Hedvall.

ment i dessa visade att en *Hypocoelus*-art utvecklats i grenen. Innanför ytskalet fanns en brun krympningsröta av ganska fast konsistens och denna innehöll puppor, av som det senare visade sig *Hypocoelus Fleischeri*. Ur de bitar, som togs hem kläcktes ett 15-tal exemplar. Dessutom erhölls i hårdare delar av veden *Anobium costatum* Arrag. *Hypocoelus*-pupporna låg i flertalet fall intill sprickor där veden rötat snabbare.

Hypocoelus cariniceps Reitter

I Borga hage vid Borgholm på Öland påträffades den 19.7.61 i starkt skuggigt läge hasselgrenar liggande på backen med röta i olika stadier. Vanligast var vitröta, men i några fall hittades grenar med brun krympningsröta med en ganska seg konsistens. Denna vedtyp tycktes attrahera *Hypocoelus cariniceps* och i varje gren med sådan konsistens fanns puppor, larver och nykläckta imagines av denna såsom mycket sällsynt betraktade art. På en halvtimme plockades ett 30-tal imagines fram ur grenarna. Arten är tidigare ej rapporterad från hassel, men har tagits av Rune Widenfalk på liknande sätt. Såväl *Hypocoelus Fleischeri* som *cariniceps*' veden var mycket typisk brun krympningsröta av förhållandevis fast och seg konsistens. Sannolikt utvecklas övriga *Hypocoelus*-arter, *Olexai* Palm och *procerulus* Mannh., i liknande ved.

Dirrhagus pygmaeus F.

Denna art anses vara vår vanligaste eucnemid och är enligt Palm (Opuscula Entomologica 1960, sid. 164) känd från Betula, Populus, Alnus, Quercus, Sorbus, Corylus och Picea. Vid besöket den 11 juni vid Skäralid undersökte jag bl.a. en boklåga, ca 3 dm grov, som var helt uppmjukad av vitröta. Drygt 20 *Dirrhagus pygmaeus* kunde plockas fram ur puppkammrarna jämte enstaka larver på den del av ungefär 1 m längd, som genomgicks. Denna låga var starkt solexponerad, men dessutom togs 3 larver i en bokgren, ca 4 cm grov, helt nedbäddad i boklöv i starkt skuggigt läge. Även dessa larver visade sig vara *Dirrhagus pygmaeus*. Vid Siggaboda på gränsen mellan Småland och Blekinge togs ytterligare en imago och 2 larver i en bokgren i tät blandskog av bok och gran så sent som den 26.7.61. Till listan av utvecklingsträdslag skall således läggas Fagus.

Dirrhagus lepidus Rosenh.

Dirrhagus lepidus har jag visserligen ej tagit i Sverige, där arten hittills endast är känd i 4 exemplar från Uppland, men 1957, 1959 och 1961 har jag studerat angrepp av arten i en bokstock (fig. 4) vid Bad Tölz syd München, Tyskland. Bokstocken ifråga utgjorde rotbiten av en grov bok, som lämnats kvar på grund av röta. Angreppen av *Dirrhagus lepidus* fanns på stockens översida i så lös vitröteved att den kunde smulas sönder med fingrarna. Utvecklingen var tvåårig och imagines låg kvar i puppkamrarna i slutet av maj såväl —57 som —59 medan —61 endast ett exemplar påträffades på stocken, nämligen den 8.6.

För art- och kontrollbestämning samt utlåning av originalteckningarna av Eucnemis-larvtyperna vill jag här framföra ett varmt tack till jägmästaren Thure Palm.

Tillägg

Xylobius corticalis Payk.

Denna art påträffades allmänt i form av larver och puppor den 3.6.1961 i boklågor på Monte Pollino i södra Italien. Flertalet angrepp var i anslutning till sprickor ofta ganska långt in i veden. I samma lågor togs dessutom bl.a. *Denticollis rubens* Pill., larver av *Athous villosus* Geoff. samt den sydeuropeiska *Rhysodes*-arten *Germari* Gnglb.

Den 26 juli undersökte jag en liknande boklåga vid Siggaboda i sydöstra Småland och när den klövs upp efter en spricka påträffades hane och hona av *Xylobius corticalis*. På samma låga togs flera *Cryptophagus labilis* Er., som kröpo ut och in i gamla gångar av *Ptilinus pectinicornis* L.